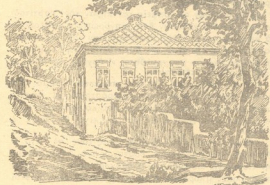

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η απαγγελία του Ντόν Ζουάν και η σχεδόν άκτιστη ιστορία του τραγικού εγγράφου ή εισαγωγής του.

Είναι γνωστό, πώς ο Ντόν Ζουάν του Μότσαρτ πρωτοπαίχτηκε στις 29 Οκτωβρίου 1787 στην Πράγα, όπου προηγουμένως είχε τις πρώτες θριαμβευτικές παραστάσεις ο Φίγκαρο, μετά την χλιάρη ύποδοξη που του είχε επιφυλάχσει στην όπερα της Βιέννης. Ο Μότσαρτ ήταν ήδη γνωστός στο κοινό της Πράγας από το 1783, που είχε παιχθεί εκεί και είχαν ένθουσιάζει ή «Απαγωγή από το σαράϊ». Ο Φίγκαρο όμως παιζόταν έγκαιρα και ένα χρόνο αόλοκληρο και τόσο άπολυτα είχε κατακτήσει τους φιλομουσούς Βοημούς, που όταν τον 1. Γενουαρίου του 1786 ο συνθέτης του, κατόπιν προσκλησίας του «Συλλόγου των Ειδημόνων και Φίλων της Μουσικής», έδρασε στην Πράγα έγραψε στους

Η βίλλα Μπερτράμκα κοντά στην Πράγα όπου ο Μότσαρτ έγραψε τον «Δόν Ζουάν».

δικούς του: «Εδώ δε γίνεται λόγος παρά για το «Φίγκαρο», δέν παιζείται δε σφουρίζεται, δέν τραγουδιέται τίποτι άλλο από το «Φίγκαρο» δέν έχει κόσμο παρά όπου παιζέται ο «Φίγκαρο» και πάντα ο «Φίγκαρο» Αυτό άλλθθια είναι μεγάλη τιμή για μένα!». Στάς 17 'Ιανουαρίου ο θίασος Μποντίνι έπαιξε πρὸς τιμήν του μεγάλου φιλοξενουμένου «Φίγκαρο» και πάλι στις 20 το ίδιο έργο, που αυτή τη φορά διηρόθηκε ο συνθέτης. Το κοινό λοιπόν είχε κατανοήσει τον Μότσαρτ και η άγνοια του γι' αυτόν είχε στερεωθί. Έτσι ο Μποντίνι ήθελες μαζί του μία συμφωνία, που ύποπρωε να ενδοσώμιο του τόπου συνθέτη να του παραδίδει ένα έργο για την ερχόμενη θεατρική περίοδο. Μόλις έπιστρεψεν ο Μότσαρτ από το ταξίδι της Πράγας, συναντήθηκε άμέσως με τον λιμπρετίστα του Ντα Πόντε και, όπως ο τελευταίος αυτός μάς πληροφορεί, άρχισαν τις συνοηθήσεις για μία καινούρια συγγρασία. Ο Ντα Πόντε γράφει στις αναμνήσεις του, ότι αυτός ο ίδιος πρότεινε στον Μότσαρτ τόν Ντόν Ζουάν, γενικώς όμως πιστεύεται, ότι η ιδέα ήταν μάλλον του συνθέτου, που, καθ' όλη τα φαινόμενα, ή ύπόθεση του ήταν πρὸ πολλού γνώμης και πιθανότατα τόν άπασχόλησε. Πραγματικά ως θέμα ο Ντόν Ζουάν είχε παρουσιασθί υπό πλθθος μορφών ο Ντόν Ζουάν, που οι περισσότερες

έστηρίζοντο στο έργο του Μολιέρου «Don Juan ou Le Festin de Pierre», που πρωτοπαίχθηκε στα 1665 στο Παρίσι. Βέβαια και ο Μολιέρος έδρανεύτηκε την ύποθεσι από το Ισπανικό δράμα «El burlador de Sevilla y Gonivaldo de piedra» (ο άκόλαστος της Σεβίλλης και πέτρινος συνδαιτημόνας) που άπεδίδετο στον Τίρσο ντε Μολίνα. (1585-1648) Περί τα μέσα του 18ου αιώνα, Γερμανικοί θίασοι έπαιζαν το έργο «Το πέτρινο νεκρικό συμπόσιο ή ή μέχρι του τάφου ζωντανή άκόμα έκδίκηση» που έστηρίζετο επίσης στην κομωδία του Μολιέρου. Με την ίδια βάση πάντα, λιγάκι άργότερα, ένας διευθυντής μαπαλέτταν που ζούσε στη Βιέννη, ο Angiolini έγραψε μία «Παντομίμα-Μπαλέττο», που την παρουσίασε, με μουσική του Γκλόσκ. Το 1782 ο διευθυντής του Βοημικού Μπαλέττου Πέτερ Φόγκτ με το συγκροτήμά του περιόδευσε τη Γερμανία και παρουσίασε το μπαλέτο αυτό στη Φραγκφούρτη το «Αουγκμπουργκ, το Σάλτσμπουργκ. Ο Φόγκτ αυτός άναφέρει, πώς γνωρίστηκε και σχετίστηκε με την οικογένεια Μότσαρτ. Δέν είναι λοιπόν άπίθανο ν' άναφε από την έποχή εκείνη ή πρώτη γόνιμη σίβια, από την όποιαν άούγτερα έξεπήθηκε το θελον αυτό πυροτέχνημα ο Ντόν Ζουάν. Όπωςδήποτε πρέπει να θεωρηθί ως βέβαιο, ότι ή έκλογή του θέματος, τουλάχιστον δέν οφείλεται μόνον στον Ντα Πόντε, όπως ισχυρίστηκε ο ίδιος. Άπλοστα φαίνεται, από επαγγελματική φιλαρέσκεια ν' άποισιπά τη συμμετοχή του Μότσαρτ, όπως άλλως τε άποσιώπησε, πώς δέν στριχίθηκε άπλως, γράφοντας το λιμπρέττο του, στο ίδιο περιεχόμενου έργο του Μπερτάτι, άλλα και πιστότατα άκολουθήσε την πλοκή του. Το έργο αυτό παρουσιάστηκε με τόν τίτλο Don Giovanni ossia il convitato di pietra» και με μουσική του Γκιουζέππε Γκαζανίγκα στην έποχή του καρνοβαλιού στη Βενετία, την ίδια άκριβως χρονιά που έδόθηκε και ο Ντόν Ζουάν του Μότσαρτ, πρὸς το τέλος της επομένας ο Ντα Πόντε είχε όλο τόν καιρό να το άκολουθήσει από ύπόδειγμα.

Ο Μότσαρτ χαρακτηρίζει τη δημιουργία του αυτή ως «Dramma giocoso» (ύπερούθμο δράμα). Στην πραγματικότητα με την άναψη άντιπαράθεσι μοιραίων άναπότρεπτον γεγονότων και ύπερτεράπλης ε'ρωνας θά είχε τη θέσι του στις Ιλαροτραγωδίες, σαιπήρειας μάλιστα μορφής, με βασικό θέμα την τραχική διαφωνα μεταξύ τόν άπολύτωςων ενός άτόχημα δαιμονιώδους αίσθησισμού και της άρνησεως του πάντοτε παρόντος φάσματος του θανάτου.

Το άριστοάργημα λοιπόν αυτό, που άκόμα και σήμερα με την ίδια πάντοτε χαρά, ύποθέθηκε ο κόσμος και με την ίδια δίψη άπολαμβάνει τη γοητεία του, οφείλεται σε μία παρρηγελία της Πράγας που με ύπερφάνεια και άνυπομονησία περι τὰ τέλη του 1787 έπεριμενε την πρώτη του. Η διανομή του έργου είχε γίνει, οι δοκιμές έπίσης, μουσικοί και σολίστες δέ μιλοδυσον παρά γι' αυτό, όλα έπληγαιναν περίφημα, και, όπως ήταν φυσικό ή εύχάριστη προσδοκία του κοινού έμεγάλωνε. Έτσι είχε φθάσει ή παρανομή της πρώτης και όλα ήσαν έτοιμα για τη μεγάλη στιγμή. Όλα εκτός από μία λεπτομέρεια: Ο Μότσαρτ... δέν είχαν άρχισοι καν άκόμη να γράφη την εισαγωγή του έργου. Άλλ' ως άφίσομε τήν Κωνσταντίνα τη χαριτωμένη σύζυγο του

συνθέτου να μάς διηγηθῆ με τὸν ἀπλό φυσικό της τρόπο, πὼς ἐγράφηκε ἐπὶ τέλος καὶ αὐτή:

Ὁ Ἰμπρεσάριος ἐβασανίζονταν μὲ τὴν ἀργοπορία αὐτῆ ἀπὸ ὧλων τὸν εἰδὼν τὶς ἀγωνίες! Παρακαλοῦσε ἐξέκρινε ἴθρωνα, ἐπάγωνε, πηγαίνοντο! Οἱ φίλοι τοῦ Μότσαρτ ἐπρεμαν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴ σκέψι, πὼς πιθανότατα θὰ παρουσιάζονταν ἀνάγκη ἀναβολῆς τῆς παραστάσεως καὶ μόνο ὁ ἴδιος ἔμενε ἀτάραχος καὶ χαμογελοῦσε μὲ μιὰ πραγματικὰ δόλμπια γαλήνη. Τέλος τὸ πρῶνὸ τῆς παραμονῆς εἶπε κάποιος στιγμῆ «Σήμερα τὸ ἀπόγευμα θὰ τὴ γράψω!» Ἦρθε ὁμως καὶ τὸ ἀπόγευμα καὶ ὁ Μότσαρτ οὐτε κάθισε νὰ γράψῃ παρά πρότιμῃ νὰ κἀνῃ μὲ μιὰ εὐθυμῃ παρέα μιὰ εὐχάριστη ἐκδρομὴ γιὰ ν' ἀναπνεύσῃ! Αἱ τότε πιά ὁ Ἰμπρεσάριος ἀπελπίστηκε καὶ ἄρχισε σχεδὸν κλαίγοντας νὰ προφητεύῃ: «θὰ τὸ θῆτε! θὰ μάς ρίξῃ! Δὲ θὰ τὴν ἐχθὶ εἶτοιμ!» Κι' ἐν τῷ μεταδ' ἔσπευε ὁ πατὴρ τὰ κοντινὰ πρῶστατα ἀνθρώπους του, τὸν ἔνα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλ-

Ἀπὸ τὴν ἀ' ἐκτέλεση τοῦ «ὄν Ζουάν» (Πράγα 29-11-1787)
Ὁ L. Bassi στὴν ὄρια «Doh vici alla fineste»

λο, νὰ βροῦν τὸν Μότσαρτ καὶ νὰ τοῦ τὸν φέρουν λυτὸ ἢ δεμένο. Ἄβικα ὁμως ὄλα! Οὐτε ἴχνος τοῦ συνθέτου φαίνονταν ποθενά. Καὶ ζαφνικά, κοντὰ στὰ μεσάνυχτα, ἔνα ἀμάξι στάθηκε μπρὸς τὴν μπόρτα τοῦ οπιτιοῦ του. Τὸν ἔφεραν ἀπὸ κάποιο γλάντι. Πῆρθε κάτω εὐθυμότατος. Οἱ φίλοι του, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἰμπρεσάριο τὸν περίεμαν ἐκεῖ, κι' ὄλοι τοῦ ρίχτηκαν πάλι μὲ παρακάλια. Ἐκείνος ὁμως τοῦς εὐφίει γελῶντας τὰ χέρια καὶ λές κι' εἶχε ἔνα ὀλόκληρο χρόνο μπροστὰ του, τοῦς ἔσπρωξε ἴσχυα γέροντας: «Τώρα ὁμως ἀφίστε με, γιατί ἔχω νὰ γράψω!» Μπήκε στὸ σπίτι του κι' ἔκλεισε πίσω του τὴν πόρτα, ἀφινόντας τοῦς ἔξω ἀπ' αὐτό. Ἀνέβηκε, κάθισε χωρὶς νὰ βιάζεται μπρὸς στὸ γραφεῖο του καὶ ἄρχισε νὰ γράφῃ. Ἀλλὰ σὲ λίγο τὰ μάτια του ἔκλειναν, μὲ φῶναε τότε καὶ μοῦ εἶπε μὲ τὸ φυσικό του τρόπο: «Δὲ γίνεται! Ἐτοῖ δὲν πάει. Πρέπει νὰ γείρω γιὰ λίγο. Πρέπει νὰ κοιμηθῶ. Σὴναι με σὲ μιὰ ὥρα κι' ἔχε μου ἴπωμα ἔνα ποτήρι πούντζ». Στάλησε νεμμένος, ὅπως ἴπωμα καὶ στὴ στιγμῆ ἀποκοιμήθηκε. Ἐγὼ ὡς τόσο τοῦ ἔτοιμασα τὸ πούντζ καὶ

μιὰ ὥρα ἀργότερα, ὅπως μοῦπε, πῆγα νὰ τὸν ἐπιπῆσα. Καθὼς ὁμως τὸν εἶδα νὰ κοιμάται τόσο ἴσχυα, τόσο ξέγνοιαστα καὶ τόσο βαθιά, λυπήθηκα νὰ τοῦ χολῶσω τὸν ὄρατο τοῦ ἴπωμα καὶ τὸν ἔβησα λιγάκι ἀκόμα! Ὡς τόσο ἡ ὄρα περνοῦσε καὶ κατάλαβα πὼς τὸ πρῶμα γίνονταν ἐπιπύνωμα. Λίγο ἀκόμα καί... ὕστερα τὸν κούνησα ἀπαλά. Ὁ Μότσαρτ ἀνοίετὰ τὰ μάτια μὲ κούταξε, ὕστερα τᾶτριψε, τέντωσε καλά-καλὰ τὸ κορμὶ του καὶ πῆρθε ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ἐτρεψε ἀμέσως πρὸς τὸ τραπέζι του, ὅπου εἶχε ἀκομπήσει καὶ τὸ πούντζ. Ἦπτε μιὰ γουλιὰ, κάθισε καὶ ἄρχισε νὰ γράφῃ. Κάθισα κι' ἐγὼ ἀντικρὺ του καὶ ὅπως ἔκανα πάντα ὅταν εἶχε κάποιος βιαστικὴ δουλειὰ, ἄρχισα νὰ τοῦ διηγοῦμαι διάφορες εὐθυμῆς ἢ δραματικῆς ἱστορίες, ἐνὸς τοῦ γέμιον τὸ ποτήρι πούντζ κάθε φορὰ πὸς τὸ ἔβλεπα ὑμῆσι. Ὁ Μότσαρτ γελοῦσε κι' ἔγραφε ὀλοένα μὲ κέφι λές καὶ τὸ ἀπογευματινὸ γλάντι ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα. Τὸ πρῶ λίγὸ ὕστερα ἀπὸ τῆς 7 ἡ εἰσαγωγὴ ἦταν ἔτοιμη. Μὰ ὅταν σηκώθηκε εἶπε σιγανὰ σὴν νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτὸ του: «Ἐτοῦτὴ τὴ φορὰ ἀκόμα τὰ κατάφραρα μὰ δὲν πρόκειται πιά νὰ ζαναδοκιμῶσω ἔνα τέτοιον παιχνίσι!» Καὶ κατάκοπος ἀπὸ τὸ ἔπιπονο ἐνεῦγῃ, ζαλισμένος ἔπεσε στὸ κρεβάτι τοῦ νὰ ἴσχυαχθῃ, γιατί τὸ βράδυ θὰ διηθῶνε.

Στὶς 8 ἦρθαν οἱ γραφεῖς καὶ πῆραν τὴν πορτιτοῦρα γιὰ νὰ ἀντιγράψουν ὅσο γρηγορότερα μποροῦσαν τὰ μέρη χωριστὰ. Ἀλλὰ τόσο ἄργησαν νὰ τελειώσουν ποῦ δχι μόνο δὲν ἦταν πιά δυνατό νὰ γίνῃ δοκιμὴ ὄλλα καὶ τὸ θέατρο ὑποχρεώθηκε ν' ἀρχίσῃ τὴ βραδυὰ αὐτῆ στὶς 9 καὶ τέταρτο!»

Ἦγρε ἀκόμα καὶ μὲ τὸ στεγνωτικό ὄμμα ἐδῶ κι' ἐκεῖ σκόρπον ἔπάνω τους, μορφοστηκαν οἱ πάρτες σοῦς μουσικούς τῆς ὀρχήστρας, ποῦ κούβεντίαζαν γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ εὐθυμα ἂν καὶ σὲ λίγο ἔ' ἀνοίγε ἡ αὐλαία.

«Κύριοι μου—εἶπε πλησιάζοντας τους σὲ λίγο ὁ Μότσαρτ—δὲν μπορέσαμε δυστυχῶς νὰ δοκιμάσουμε τὴν εἰσαγωγὴ, ὡς τόσο εἶμαι ἴσχυος, γιατί ἔξρω σὲ τί παρατολίμεις μπορεῖ νὰ ἔκτεθῶ, ἔχοντας στὴ διάθεσι μου μουσικοῦ σὴν ἔσδς. Ἐμπρὸς λοιπόν, στένομα τοῦ θεοῦ καὶ ὄλα θὰ πάνε καλά!»

Ἡ ἱστορία ὄρας τοῦ τρόπου ποῦ ἐγράφηκε ἡ εἰσαγωγὴ, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα εἶχε διαδοθῆ. Τὸ κοινὸ τὴν εἶχε μάθει καὶ ὄπως ἦταν φυσικό, ἡ ἀνυπομονήσι τοῦ τώρα ἦταν ἀπερίγραπτη. Ὅταν τέλος παρουσιάστηκε ὁ Μότσαρτ στὸ βάθρο τοῦ διευθυνοῦ τὸν χαιρέτησαν μὲ ἀτέλειωτες ζητωκραυγὰς καὶ μὲ θύελλα χειροκροτημάτων. Ἐκείνος ἀπάντησε συγκινημένος μὲ μιὰ βαθύτατη ὑπόκλισι ἔπιπας τὴν μπζκέτα. Ἐβωσε τὸ σὴνθημα, καὶ οἱ θυμῶμασις ἄρμονιες τοῦ ἀνατριχιαστικοῦ ἀνάντε τῆς ὀρχῆς ἐγέμιον τὸν ζέρα. Ἡ λαμπρὴ ὀρχήστρα, ποῦ τὴ φορὰ αὐτῆ παρασυροταν καὶ ἀπὸ τὸν πιὸ θερμὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐψυχῶνῶνῶν ἄτ' αὐτόν, ἀκολουθοῦσε χορηγεμένη τὸν ἐμπνευσμένο διευθυνοῦ τῆς καὶ σ' αὐτὸ καὶ στὸ ἀμέσως ἐπόμενο ἀλλέγκρο καὶ ὅταν τὸ ἀδοκίμαστο αὐτὸ κομμάτι,—ποῦ εἶχε γραφῆ σ' ἔξη μονάχα ὄρες—ἔτελειωσε οἱ ἐνθουσιαστικῆς ἐκδηλώσεσι τοῦ κοινου, ποῦ ἔβλοῦτο ἔχειροκροτοῦσε συνεχίστηκαν γιὰ πολὺ. Ὅταν τὸ παραλόρημα σιματήθη, χαμογελῶντας ὁ Μότσαρτ ἐσκύψε σποῦς σονεργάτες του καὶ ψιθύρισε μὲ τὴν συνειδυομένη παιδιστικὴ ἀφέλειά του: «Κάμποσες νότες βέβαια φίλοι μου, μάς ἔξρωγον. Ἐννοια σας ὄμως καὶ θὰ τῆς ἐναῖβροῦμε. Φαίνεται ὄλλαστε ποῦ κοντας δὲν μάς πῆρε μυροῦδιὸ καὶ στίς γενικῆς γραμμῆς τῆς ἡ εἰσαγωγὴ μοῦς πῆγε περίφημα. Σᾶς εὐχαριστῶ.»